

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ: ЕКОНОМСКИ

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
Универзитета у Бањој Луци

ПРИМЉЕНО: 12.1.2015.			
ОРГ. ЈЕД.	БРОЈ	ПРИЛОГ	ВРИЈЕДНОСТ
13/11	10	15	

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске тезе

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Одлуком Наставно-научног вијећа Економског факултета Универзитета у Бањој Луци број: 13/3.2254-II-5/14, а на основу члана 31. Правилника о Наставно – научном раду за стицање звања специјалисте, магистра наука и доктора наука, те приједлога Комисије за постдипломски студиј и докторате, Вијеће Факултета је на сједници одржаној 18.11.2014. године донијело Одлуку да се прихвата тема докторске дисертације кандидата мр Љиљане Танасић под насловом: "**Трансферне цијене као детерминанта финансијског и пореског положаја повезаних правних лица**".

Истом одлуком именована је и **Комисија за оцјену подобности кандидата и теме докторске дисертације** у саставу:

1. Др Душко Шњегота, ванредни професор, Економски факултет Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област *Рачуноводство и ревизија*, председник;
2. Др Новак Кондић, редовни професор, Економски факултет Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област *Рачуноводство и ревизија*, члан и
3. Др Ката Шкарић-Јовановић, редовни професор, Економски факултет Универзитета у Београду, ужа научна област *Рачуноводство*, члан.

1. БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ, НАУЧНА И СТРУЧНА ДЈЕЛАТНОСТ КАНДИДАТА

Љиљана (Живан) Танасић рођена је 12.05.1981. године у Брчком.

Основно образовање стекла је у Брчком као одличан ученик (просјек оцјена 5,00) и била је добитник Вукове дипломе (1996). Са истом просјечном оцјеном завршила је и Економску школу "Драган Веселић" у Брчком као ученик генерације (2000).

Дипломирала је 14.02.2005. године на Економском факултету Брчко Универзитета у Источном Сарајеву, смјер Рачуноводство и финансије, са просјечном оцјеном 9,1. У току студирања, двије године за редом, на основу одлуке Вијећа Факултета, била је ангажована

у наставном процесу као студент демонстратор.

Постдипломске студије уписала је у новембру 2006. године на Економском факултету Брчко, смјер Менаџмент у рачуноводству и ревизија, остваривши просјечну оцјену 10,00. Магистарску тезу под називом *Lean рачуноводство као одговор на изазове пословања предузећа "свјетске класе"* одбранила је 29.10.2011. године.

Од 2006. године запослена је на Универзитету у Источном Сарајеву, организациона јединица Економски факултет Брчко, у звању асистента, а од 2012. године у звању вишег асистента на ужој научној области Рачуноводство и ревизија, на предметима: Управљачко рачуноводство и Теорија и анализа биланса (Први циклус студија), Финансијско извјештавање (Други циклус студија). Изводила је вјежбе и на предметима Ревизија финансијских извјештаја и Статистика.

У периоду 2008-2013. године сарађивала је са едукативно-консултантском кућом "FINconsult" д.о.о. Тузла, у области едукације за стицање различитих нивоа звања у рачуноводственој професији.

Након одбране магистарског рада објавила је осам радова у различитим часописима и зборницима радова:

1. Танасић, Љ. (2011). Управљачко-информациони доприноси Lean рачуноводства у савременом пословном окружењу. // *Међународни научни скуп "Економска теорија и пракса у савременим условима"*. Брчко: Економски факултет у Брчком. 260-267;
2. Танасић, Љ. (2012). Lean производња – иновација за XXI вијек. // *Зборник радова Економског факултета у Источном Сарајеву*. 307-322. – прегледни чланак;
3. Танасић, Љ. (2012). Total productive maintenance – a solution for optimizing the productivity of manufacturing equipment. // *II International Symposium Engineering Management and Competitiveness 2012*. Зрењанин: Универзитет у Новом Саду, Технички факултет "Михајло Пупин". 401-406;
4. Танасић, Љ. (2012). Синергија рачуноводства и менаџмента као есенцијални услов опстанка и раста савременог предузећа. // *Пословни консултант*. 4 (17), 49-56;
5. Танасић, Љ. (2013). Lean концепт пословања – пут за излазак домаћих предузећа на глобално тржиште. // *Acta Económica*. 11 (8), 363-383. – прегледни чланак;
6. Танасић, Љ. (2013). Обрачун трошкова тока вриједности као основа за доношење квалитетних пословних одлука у lean производном окружењу. // *Пословни консултант*. 5 (23), 41-51;
7. Танасић, Љ. (2013). Рачуноводствени аспект мјерења перформанси у lean производном окружењу. // *Зборник радова Економског факултета у Источном Сарајеву*. 223-234. – прегледни чланак;
8. Танасић, Љ. (2013). Lean методе и технике – рјешење за савремене услове пословања. // *Нови економист*. 8 (15), Први интернационални научни скуп "ЕКОНБИЗ 2013". Бијељина: Универзитет у Источном Сарајеву, Факултет пословне економије. 31-38.

Активно се служи енглеским језиком.

У студентским анкетама, спровођеним од стране Универзитета, континуирано је била један од најбоље оцијењених асистената, добијајући високе оцјене и похвале.

Узимајући у обзир формално образовање кандидаткиње, њено досадашње радно искуство и објављене радове, Комисија сматра да је кандидаткиња мр Љиљана Танасић подобна за израду предложене теме докторске дисертације на Економском факултету Универзитета у Бањој Луци.

2. ЗНАЧАЈ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Значај истраживања

Повезана правна лица, која, у складу са Законом о рачуноводству и ревизији Републике Српске, чине економску цјелину у смислу да:

- правно лице остварује контролу над једним или више правних лица и контролисана правна лица (матично и зависна предузећа),
- правно лице учествује у заједничкој контроли над једним или више правних лица и
- правно лице остварује значајан утицај над једним или више правних лица (придružена правна лица),

нарочито добијају на значају са развојем међународне размјене у 21. вијеку. Наиме, глобализација и економски раст интензивирали су пословање између повезаних правних лица, при чему трансферне цијене, које се дефинишу као цијене настале у трансакцијама средстава или стварањем обавеза међу повезаним лицима представљају доминантан дио тог растућег процеса. У земљама у развоју (укључујући и Босну и Херцеговину) та тзв. пословања унутар групе постају све популарнија, управо због нестабилног пословног окружења и константне неизвјесности у погледу опстанка, што се у одређеној мјери одражава и на цјелокупан систем финансијског извјештавања привредних субјеката. Другим ријечима, послујући као повезана правна лица предузећа путем одређених трансакционих односа настоје утицати на перформансе појединих субјеката унутар групе, али и саме групе као цјелине, те на тај начин кориговати свој имовинско-приносни положај у складу са идентификованим потребама и у том свјетлу извршити трансфер добити, остварити циљану профитабилност, ојачати своју тржишну позицију, итд.

Међутим, трансакциони односи између повезаних правних лица и трансферне цијене по том основу, не представљају интригантну тему само за рачуноводствени сектор, него и за пореске власти приликом конципирања националних прописа за опорезивање добити учесника различитих пословних комбинација. Наглашавајући при томе да је опорезивање данас један од доминантних фактора за економски развој, односно да висина пореских прихода директно утиче на друштвено благостање и квалитет живота у појединим земљама, проблематика трансферних цијена постаје незаобилазна тема пореских власти и различитих међународних организација у промовисању економског раста, развоја и трговине (и на домаћем и на међународном нивоу). Неуједначени порески системи у погледу методологије, обрачуна и документовања трансферних цијена, као и постојање различитих пореских стопа за обрачун пореза на добит, отворили су простор за појаву бројних проблема по том основу, као што су међународни спорови и међународно двоструко опорезивање, повећање ризика арбитражних корекција трансферних цијена, али и реалокације добити повезаних правних лица из земаља с већим пореским стопама у земље с нижим пореским стопама, односно у тзв. земље "пореске рајеве". На тај начин трансферне цијене добијају епитет једног од највећих изазова националним пореским системима који, са једне стране, оставља позитивне посљедице на пословање мултинационалних компанија, али са друге стране, угрожава економску, социјалну и пореску стабилност појединих земаља. При томе важно је напоменути да поједине државе предузимају одређене кораке за борбу против констатованог проблема, те и да међународне организације раде на обезбјеђивању хармонизованијег приступа рјешавању овог питања на глобалном нивоу. Једно од тих рјешења, свакако, јесу и Смјернице о трансферним цијенама Организације за економску сарадњу и развој (Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD), гдје се истиче да се при утврђивању ефеката трансферних цијена треба примјењивати тзв. принцип "ван дохвата руке" (arm's length principle), који подразумева употребу цијене која се може остварити између потпуно независних привредних субјеката за одређену робу или услугу у условима слободне конкуренције. Истина је да теоријско економски приступ при одређивању трансферних цијена оставља могућност избора оне методе која обезбјеђује најповољније цијене за остваривање краткорочног профита, али важно је нагласити да, и поред тога што

OECD сугерише да компаније примјењују начело "ван дохвата руке" (при чему су, у складу са назначеним Смјерницама, дозвољене методе: метода упоредиве тржишне цијене - која има приоритет, метода препродајне цијене, метода трансакционе нето марже, метода цијене коштања увећана за уобичајену зараду и метода подјеле трансакционе добити), национални порески органи, углавном, немају довољан приступ основним информацијама да би утврдили да ли се ово начело адекватно користи од стране повезаних правних лица код утврђивања цијене трансакције, што, свакако, изискује изналажење и разматрање нових приступа и рјешења по том основу.

Такође, врло је важно нагласити да иако се проблематика трансферних цијена везује првенствено за пословање мултинационалних компанија, оне могу бити средство за одређене рачуноводствене и пореске манипулације и када су у питању националне компаније. Наиме, постојање релативно великог броја различитих пореских умањења, одбитних ставки и ослобађања за поједине категорије привредних субјеката у оквиру исте пореске јурисдикције намећу потребу да се питању трансферних цијена посвети озбиљнија пажња и на националном нивоу.

Конкретно, у погледу Босне и Херцеговине питање трансферних цијена актуелно је последњих неколико година, али не у значајној мјери. Међутим, с обзиром да Босну и Херцеговину, као својеврсно сложену организациону структуру (два ентитета, укључујући и Брчко дистрикт БиХ), карактерише специфичност организовања пореских система у њеним саставним дијеловима, она представља погодно подручје за сагледавање ефеката примјене трансферних цијена са становишта обликовања појединих позиција пословног биланса и пореског биланса унутар сваке јурисдикције, али и на нивоу државе као цјелине.

2.2. Преглед досадашњих истраживања

Бројни еминентни аутори (домаћег и страног говорног подручја) бавили су се проблематиком трансферних цијена, као растућом проблематиком савременог пословног амбијента, наглашавајући при томе да она крије значајне могућности расвјетљавања бјекства капитала, комплексности глобализације и све дубље кризе појединих земаља.

Непобитна је чињеница да данас предузећа у настојању да остваре конкурентску предност на глобалном тржишту почињу да шире своје пословање ван граница једне земље. У том свјетлу аутори *Денчић-Михајлов* и *Трајчевски* у свом раду из 2011. године наглашавају да оснивањем филијала ван земље поријекла, компаније прерастају у мултинационалне компаније, које јачају своју конкурентност путем "експлоатације" свих предности које географска дислоцираност нуди, попут организовања производње тамо где су производни ресурси најјефтинији и пласирањем производа тамо где су могућности зараде највеће, јер је такво стратегијско опредјељење мотивисано основним циљем пословања сваке компаније, а то је креирање додате вриједности за власнике капитала. Такође, њихов закључак потврђују на националном нивоу *Јакшић* и *Мијић* на основу спроведене компаративне анализе приносног, имовинског и финансијског положаја предузећа са значајним учешћем у капиталу, контролисаних предузећа и осталих предузећа у Републици Српској за период 2008-2010. година. Добијени резултати истраживања указали су на раст интензитета пословања између повезаних правних лица, као и на остваривање бољих перформанси у пословању повезаних предузећа у односу на остала предузећа.

Приликом сагледавања цјелокупне проблематике примјене политике трансферних цијена потребно је разликовати ефекте трансферних цијена када се оне примјењују унутар групе повезаних правних лица на националном нивоу и на међународном нивоу. Бавећи се односном материјом *Перчевић* је истакао да примјена трансферних цијена унутар групе на

националном нивоу (унутар исте јурисдикције – исти порески услови) омогућава остваривање одређеног утицаја на перформансе поједних субјеката унутар групе, као и на исказивање њихове добити и пореске основице, док немају утицаја на смањење укупне пореске обавезе на нивоу групе као цјелине. С друге стране, када је у питању дјеловање трансферних цијена унутар групе на међународном нивоу (различите јурисдикције – различити порески системи), трансферне цијене постају средство за искоришћавање предности и мањкавости пореских система појединих земаља, прелијевањем добити у субјекте који послују у повољнијим пореским условима, што доводи до повећања консолидоване добити и смањења укупне пореске обавезе. С обзиром на то да трансферне цијене утичу на добит исказану у сваком центру одговорности унутар компаније оне могу у значајној мјери утицати и на доношење одређених пословних одлука, истичу Шустер и Кларк (*Schuster* и *Clark*) у свом раду из 2010. године. Разматрајући при томе потенцијалне посљедице употребе различитих врста трансферних цијена, као и потенцијалне ефекте дисфункционалног понашања који настају као посљедица њихове примјене, они указују, управо, на то колико је сложен и тежак проблем трансферних цијена у стварности. Другим ријечима, трансферне цијене и њихов утицај на перформансе предузећа и пословних сегмената представљају врло интересно, комплексно и значајно, а истовремено недовољно актуелизовано управљачкорачуноводствено питање и подручје (*Малинић*, 2011). Полазећи од тога да, наводи *Гулин*, оптимизирање успјеха појединих филијала компаније води оптимизирању успјеха компаније као цјелине, трансферне цијене представљају средство промоције циљева цијеле компаније, али и мјерило за оцјену успјеха пословања филијала од стране топ менаџмента. *Денчић-Михајлов* и *Трајчевски* нагласили су да су трансферне цијене суштински важан фактор за финансијско пословање мултинационалних компанија, јер је избор метода утврђивања трансферних цијена један од најбитнијих корака у дефинисању економских односа између филијала и алокације ресурса у оквиру мултинационалних компанија као цјелине, одређујући при томе ниво прихода филијале која производи и продаје производе у оквиру групе, као и ниво трошкова филијале која купује производе и потом их продаје на екстерном тржишту. У раду из 2008. године *Уркуиди* (*Urquidi*) објашњава да предузећа настоје ријешити проблем трансферних цијена у области регулисања трансакционих односа путем успостављања одговарајућег система утврђивања трансферних цијена који ће: (а) задовољити пословне потребе у вези са стратегијом и унутрашњим подстицајима, (б) обезбиједити ефикасно коришћење ресурса и (в) осигурати трансферне цијене које ће бити у складу са пореским потребама. Такође, он скреће пажњу да ова проблематика нарочито долази до изражаја када су у питању трансакције финансијских услуга, о чему нема адекватних законских смјерница. Због свега наведеног може се рећи да утицај трансферних цијена, у значајној мјери, превазилази границе појединачног предузећа, односно да политика трансферних цијена оставља трагове на прекограничну и међународну трговину, као и на привреду у цјелини.

Поједини аутори, као што су *Микеревих* (2011), *Пезерових* (2012., 2013.), *Паић* (2012), *Јакшић*, *Анђрић*, *Мијић* (2014), *Гулин*, *Ректенволд* (*Rectenwald*, 2012), *Пак* (*Pak*, 2012), *Адамс* и *Дртина* (*Adams* и *Drtna*, 2010), у својим радовима истичу да у оквиру пословног амбијента важна компонента за опстанак, раст и развој предузећа јесте управо порески амбијент, те у погледу сагледавања ефеката примјене трансферних цијена од стране повезаних правних лица (мултинационалне корпорације или домаће привредне групације) акценат стављају првенствено на пореске импликације. Глобализација је произвела свијет без јасно дефинисаних граница с циљем повећања обима међународне размјене, тј. с циљем остваривања максималне мобилности људи, роба, услуга и капитала. На тај начин капитал је сада распоређен на више пореских јурисдикција једног пореског обвезника са директним импликацијама на пореске системе и пореске приходе неких развијених земаља и земаља у развоју. Наиме, наведени аутори наглашавају да постојећи несклад између глобалне мобилности капитала и националних пореских јурисдикција, ставља националне пореске власти у узнемирујућу позицију када су у питању покушаји

идентификовања и раздвајања глобалне добити предузећа и остваривања олакшица на локалном пореском подручју. Другим ријечима, не смије се губити из вида да трансферне цијене нису само техника рачуноводства, него и начин расподјеле средства и избјегавања пореза који утиче на дистрибуцију дохотка, богатства, као и сам квалитет живота (*Sikka и Willmott, 2010*). Овај проблем додатно појачава чињеница да су у већини земаља у транзицији и земаља у развоју (нарочито када говоримо о земљама бивше СФРЈ) норме које уређују област трансферних цијена биле предмет само ријетких академских расправа, а у пореском праву ове законске одредбе су биле предмет само козметичких измјена, које су се углавном односиле на критеријум повезаности (*Илић-Попов и Костић, 2011*). Суштина је у томе да порески обвезници у своје пореске билансе само преписију износ прихода или расхода по трансферним цијенама у рубрику предвиђену за вриједност прихода и расхода са повезаним лицима по принципу "ван дохвата руке", док се порески органи, у највећем броју случајева, не упуштају превише у контролу трансферних цијена, што се, углавном, може објаснити чињеницом малог фискалног значаја пореза на добит у укупним јавним приходима. Али с обзиром да је намјера ових земаља да привуку страни капитал, као и да дио домаће привреде изађе изван националних граница, што ће водити порасту прихода по основу пореза на добит, неопходно је адекватније разумијевање природе и начела области трансферних цијена. Наиме, неусаглашеност цијене "ван дохвата руке" коју је утврдила пореска управа и оне коју је примијенио порески обвезник може да иницира подношење прекршајне или кривичне пријаве против пореског обвезника.

Посматрајући проблематику трансферних цијена као један од највећих изазова савремених услова пословања, управо због постојања земаља које су квалификоване као тзв. "порески рајеви", одређене мултилатералне организације континуирано раде на усвајању методологија и политика које ће обезбиједити хармонизованији приступ рјешењу овог проблема на глобалном нивоу. У ту сврху, акценат се, првенствено, ставља, на Смјернице донијете од стране Организације за економску сарадњу и развој (*Радловић, 2012*). Као најважније користи од њихове успјешне имплементације Кинг (*King*) у својој књизи из 2009. године издваја три: (а) омогућити пореским органима у различитим јурисдикцијама да једнако и досљедно алоцирају приходе по земљама у којима мултинационалне компаније послују и на тај начин спријечити двоструко опорезивање, (б) обезбједити одређену сигурност компанијама у погледу њихове пореске обавезе, (в) минимизирати трошкове усклађивања, ревизије и рјешавања спорова. Такође, један од начина минимизирања негативних ефеката примјене трансферних цијена, са пореског аспекта, јесте и тенденција глобалног поједностављивања пореских система, укључујући и смањења стопа пореза на добит, као и уједначавања истих, наравно "у мјери у којој то дозвољава фискална и буџетска политика, с циљем повећања конкурентске способности својих привреда" (*Микеревих*), али и ради унапређења транспарентности, олакшавања контроле, смањења могућности утаје пореза и слично (*Пезеровић, 2012*). Међутим, *Пауић* (2012) на основу одговарајућих резултата истраживања односне ситуације у земљама чланицама Европске уније, истиче да и поред изражене јавне тенденције око хармонизације директних пореза, и то првенствено пореза на добит, пореске стопе пореза на добит, као и правила и пропис око утврђивања пореске основице, још увијек нису усклађење. Разлог констатоване ситуације највјероватније се крије, према ријечима ауторке у чињеници "да те разлике очигледно одговарају чланицама ЕУ које имају директна страна улагања у друге чланице (земље Средње и Источне Европе) код којих су пореске стопе пореза на добит ниже и које дају пореске олакшице за извршена улагања". *Гулин и Пезеровић* (2013), такође, потврђују да нису само релативно ниске номиналне стопе пореза на добит разлог трансферирања, односно повећања добити у постојећим филијалама у појединим земљама (при томе првенствено мисле на земље бивше СФРЈ), него управо и постојање бројних умањења, одбитних ставки и ослобађања што додатно стимулише коришћење трансферних цијена. При томе, *Пезеровић* истиче да када говоримо о опорезивању добити у погледу примјене трансферних цијена у БиХ, ситуација

је још сложенија из разлога што је односно питање регулисано одвојеним прописима на нивоу Федерације БиХ, Републике Српске и Брчко дистрикта БиХ. Користећи повољности и неусклађености система, те подијељеног пореског надзора, постоје реалне претпоставке да повезана лица трансферирају опорезиву добит од једног лица из једне јурисдикције другом лицу у другу јурисдикцију и тиме као група смање своју обавезу.

Међутим, с обзиром да, као што је већ наглашено, глобализација свјетског тржишта захтијева промјене у формирању трансферних цијена, више није довољно разматрати само економске ефекте трансакционих дивизионих односа унутар компаније, него је потребно схватити да у том процесу све значајнију улогу заузимају порески закони (*Adams и Drtina, 2010*). Оваква ситуација, првенствено захтијева (*Шњегота 2007, 2009*), спровођење одређених активности у области усклађивања рачуноводствених и пореских начела и правила, јер је поступак утврђивања и контроле пореске основице значајно олакшан уколико су пореске евиденције чврсто наслоњене на рачуноводствене. Негативни порески ефекти трансферних цијена стандардно се појављују у пословању између привредних друштава која имају предзнак мултинационалних компанија, али они могу бити карактеристични и за пословање између домаћих пореских обвезника, посебно у случају сложене државне структуре у којој се примјењује више од једног пореског система, какав је случај у Босни и Херцеговини. *Шњегота (2009), Даничић и Радоњић (2011), Камућ, Радовић и Пиљић (2011)* у својим радовима управо указују на кључне разлике између пореских и рачуноводствених правила, која се користе при идентификацији и презентацији ефеката трансферних цијена на подручју Босне и Херцеговине. Законски и подзаконски акти који уређују опорезивање добити привредних друштава прописују значајна одступања код почетног и накнадног признавања прихода и расхода у односу на правила садржана у МРС/МСФИ, што доводи до појаве сталних и привремених разлика при утврђивању рачуноводствене добити, са једне стране, и опорезиве добити, с друге стране. Те разлике у пореском и рачуноводственом признавању појединих ставки биланса за рачуноводствене и пореске сврхе, за последицу имају формирање посебних пореских евиденција што има економског смисла све док су користи по буџетске приходе који произилазе из тих разлика веће од трошкова вођења допунских пореских евиденција. Међутим, у многим случајевима трошкови пореских обвезника су знатно виши од користи које по основу привремених пореских разлика има буџет, што указује да ниво усаглашености пореских и рачуноводствених правила игра значајну улогу у погледу коректности финансијских извјештаја пореских обвезника. У том смислу, доношење и имплементација Међународног стандарда финансијског извјештавања за мала и средња предузећа (МСФИ за МСЕ), омогућава првенствено упоредивост, поузданост, јасност и релевантност информација на глобалном нивоу које садрже финансијски извјештаји малих и средњих предузећа (*Шкарић Јовановић, 2006, 2011*), а затим, путем приближавања рачуноводствене и пореске евиденције, и квалитетнију основу за изналагање адекватног начина управљања трансферним цијенама, и са пореског и са рачуноводственог аспекта, бар кад је у питању цјелокупно подручје БиХ.

2.3. Проблем и предмет истраживања

Процес глобализације и интернационализације пословања, наметнуо је потребу за имплементацијом Међународних рачуноводствених стандарда / Међународних стандарда финансијског извјештавања (МРС/МСФИ) у циљу хармонизације и стандардизације финансијских извјештаја. Њиховом адекватном употребом, са становишта различитих категорија корисника финансијских извјештаја, информације садржане у тим извјештајима добијају епитет релевантности, вјеродостојности, благовремености, упоредивости, разумљивости и провјерљивости, и тиме постају поуздана основа за доношење квалитетних пословних одлука. Међутим, "критика" која се упућује на рачун примјене МРС/МСФИ са пореског аспекта, јесте некомпатибилност рачуноводствених и пореских начела и принципа, као и њихов континуирани развој и

релативно честе измјене, чиме се, између осталог, нарушава њихова досљедност. Констатована ситуација условила је одређени несклад између пословног и пореског биланса, нарочито када је ријеч о евидентирању трансакционих односа између повезаних правних лица.

У складу са наведеним, кандидаткиња као *главни научни проблем* истиче изналажење одговора на питање: *На који начин и у којој мјери се трансферним цијенама може утицати, са једне стране, на финансијски, а са друге стране, на порески положај повезаних правних лица, те да ли су та два положаја међусобно условљена?*

С обзиром да ефекти примјене трансферних цијена, као рачуноводствене технике, нису очигледни, тј. нису видљиво исказани у финансијским извјештајима привредних субјеката, кандидаткиња ће сагледати њихове импликације у погледу приказивања имовинско-приносног положаја предузећа, узимајући, при томе, у обзир и разматрање утицаја примјене трансферних цијена са становишта коришћења различитих основица за вредновање елемената финансијских извјештаја (историјски трошак, текући трошак, фер вриједност, садашња вриједност), на основу онога што јесте, али и онога што није (а требало је бити) приказано у нотама уз финансијске извјештаје повезаних правних лица.

С друге стране, размотриће и постојеће злоупотребе политике трансферних цијена које доводе до смањивања опорезивног добитка (не само путем примјене нижих стопа пореза на добит, него и путем различитих умањења, ослобађања и одбитних ставки), што се без сумње, негативно одражава на висину наплаћених директних пореза на подручју конкретне пореске јурисдикције. Такође, кандидаткиња ће покушати утврдити да ли постоји или не одређени степен међусобне условљености између ефеката примјене политике трансферних цијена у рачуноводствене сврхе и у пореске сврхе, те на који се начин, уколико постоје, те везе манифестују.

С обзиром на то да са, рачуноводственог аспекта, трансферне цијене представљају адекватно средство за пружање вјештачке слике о имовинско-приносном положају учесника различитих пословних комбинација, док са становишта пореских начела и прописа, трансферне цијене заузимају значајну улогу у одређивању пореског положаја привредних субјеката путем директног утицаја на висину пореског оптерећења, *шири предмет истраживања* предложене теме докторске дисертације јесте сагледавање утицаја трансферних цијена на билансирање стварног финансијског и пореског положаја привредних друштава, у функцији изналажења оптималног модела пословно-пореског третмана трансферних цијена.

Ужи предмет истраживања огледа се у настојању да се прикаже гдје се тренутно, у погледу наведене проблематике, налази Босна и Херцеговина, односно како се важећи рачуноводствени и порески прописи, везано за трансферне цијене, рефлектују на успјешност пословања домаћих предузећа (у ентитетима и Брчко дистрикту), али и на стабилност и зрелост домаће економије као цјелине, с обзиром да је у питању једна сложена државна структура, у којој егзистира више пореских система, и у којој проблематика трансферних цијена до сада (ни са рачуноводственог, ни са пореског аспекта) није добила адекватну пажњу.

2.4. Научни циљеви истраживања

Научне циљеве истраживања кандидаткиња ће усмјерити на расвјетљавање четири категорије:

- *Дефинисање методолошких смјерница вјеродостојног рачуноводственог третмана трансферних цијена.* Бавећи се истраживањем проблематике трансферних цијена са становишта њиховог утицаја на пословни биланс (путем сагледавања ефеката примјене

различитих модела утврђивања трансферних цијена) кандидаткиња ће извршити дефинисање прихватљивих методолошких смјерница ради спречавања презентовања искривљене слике имовинско-приносног положаја од стране привредних субјеката у њиховим финансијским извјештајима.

- *Утврђивање ефикасног модела пореске контроле трансферних цијена.* Сагледавајући и исказујући ефекте примјене трансферних цијена на порески биланс, са становишта пореских власти, кандидаткиња ће расвијетлити главне облике њихове злоупотребе у функцији предлагања адекватног модела пореског надзора и контроле.
- *Утврђивање степена зависности модификованог финансијског и пореског положаја.* Намјера кандидаткиње је да путем презентовања утицаја трансферних цијена на пословни и порески биланс прикаже да ли и у којој мјери постоји зависност између модификованог финансијског положаја, с једне стране, и коригованог пореског положаја, с друге стране, по том основу.
- *Исказивање међусобне условљености између понуђених рачуноводствених и пореских рјешења.* Разматрајући ефекте понуђених рјешења кандидаткиња ће настојати објаснити да ли се и у којој мјери може успоставити веза између предложених методолошких смјерница у погледу вјеродостојног рачуноводственог третмана трансферних цијена и примјењивог модела праћења проблематике трансферних цијена у сврху пореског надзора и контроле.

На основу напријед наведеног, *основни научни циљ* предложене докторске дисертације јесте да се предложи и дефинишу нове методолошке смјернице рачуноводственог третмана трансферних цијена, као и ефикасан модел њихове контроле у пореске сврхе у функцији исказивања што реалнијег финансијског и пореског положаја повезаних правних лица, с циљем отклањања негативних ефеката примјене политике трансферних цијена на економску, социјалну и пореску стабилност земаља.

2.5. Друштвени циљеви истраживања

Поред научног доприноса предложена дисертација треба да осигура и одређени прагматичан допринос (посредан или непосредан) различитим категоријама корисника финансијских извјештаја повезаних правних лица, као и надлежним пореским институцијама и законодавним органима, али и самој академској и друштвеној заједници:

- У раду ће се настојати доказати да би успостављање директније корелације између пословног и пореског биланса умањило могућност рачуноводствене и пореске манипулације трансферним цијенама, што би са становишта *различитих категорија корисника финансијских извјештаја*, засигурно, допринијело јачању квалитативних карактеристика односних извјештаја.
- Расвјетљавањем негативних пореских ефеката трансферних цијена и идентификовањем адекватног модела пореског надзора и контроле, омогућило би се надлежним *пореским институцијама* да ефикасније и ефективније спроводе своје контролне активности.
- Презентовање штетних посљедица по локалне буџете, у виду губитка пореских прихода по основу примјене трансферних цијена услијед непостојања адекватних законских регулатива, сигнализираће надлежним *законодавним органима* да је неопходно у тој области начинити озбиљније и конкретније кораке.
- Наглашавањем значаја негативних ефеката неконтролисане примјене трансферних цијена на цјелокупну друштвено-економску, па и социјално-политичку ситуацију у земљама у којима ова проблематика није адекватно и детаљно регулисана (при томе кандидаткиња првенствено мисли на Босну и Херцеговину и њене саставне дијелове), скренуће се пажња домаћој *академској заједници* на овај надлазећи проблем и створити основа за даља истраживања у односној области.
- Разматрањем постојећих законских прописа, првенствено земаља из окружења, а затим и шире, ради презентовања различитих пореских смјерница везано за проблематику трансферних цијена у функцији указивања на могућа унапређења локалног пореског

амбијента, указаће се на који начин домаћа *друштвена заједница* може креирати повољније услове за опстанак, раст и развој привредних субјеката и јачање њихових перформанси, те стварање и одржавање стабилног и ефикасног пореског система постојећих пореских јурисдикција.

2.6. Хипотезе истраживања

Главна хипотеза: Трансферне цијене, с једне стране, замагљују праву слику имовинско-приносног положаја повезаних правних лица, а са друге стране, детерминишу исказивање реалне пореске основе.

Помоћне хипотезе:

- X₁*: Уједначавањем методологије, обрачуна и документовања трансферних цијена у већем броју земаља избјегао би се значајан број проблема по том основу и на међународном и на националном нивоу.
- X₂*: Злоупотреба политике трансферних цијена може оставити значајне последице на економску, социјалну и пореску стабилност јурисдикција у којима повезана правна лица послују.
- X₃*: Адекватном и потпуном имплементацијом МСФИ за МСЕ омогућила би се хармонизација информационих потреба пореских власти, с једне стране, и "традиционалних" корисника финансијских извјештаја односних привредних субјеката, с друге стране.
- X₄*: Враћањем примјене модела "обрнуте зависности" у пореску праксу Републике Српске и Дистрикта БиХ омогућило би се унапређење квалитета информација садржаних у финансијским извјештајима пореских обвезника и успостављање стабилних принципа опорезивања, као и поједностављење пореских евиденција.

2.7. Материјал и методе рада

У току израде докторске дисертације кандидаткиња ће примјеном методе компилације, сагледати и размотрити страну литературу везану за констатовану проблематику, укључујући различита научна и стручна истраживања, како би се створила широка основа за анализирање повезаности и утицаја трансферних цијена на перформансе привредних субјеката, као и потенцијалне опасности, и са пореског и са пословног аспекта, које из тих утицаја произилазе. Затим ће, помоћу методе класификације и компаративне методе, разматрати важеће законске прописе, правилнике и упутства, везано за састављање финансијских извјештаја привредних субјеката укључених у различите пословне комбинације, односно законске дефиниције повезаних правних лица, као и утврђивање њихове пореске основе за обрачун пореза на добит, у развијеним земљама, земљама чланицама ОЕСД и осталим земљама, стављајући при томе акценат на земље бивше СФРЈ.

Поред методе дефиниције и дескрипције ради појмовног одређивања и читавања чињеница, процеса, правила, постојећих прописа и закона, као и потврђивања њихових односа и веза, ради стварања јасне основе за идентификовање одређених корелација између одређених појава и пројектовање њихових могућих утицаја, кандидаткиња ће примјенити и аналитичко-синтетички приступ ослањајући се при томе на индукцију и дедукцију прикупљене научне грађе. Наиме, анализа ће се користити при рашчлањивању и расвјетљавању фундаменталних карактеристика трансферних цијена као детерминанте финансијског и пореског положаја, а синтеза за доношење општих закључака везано за условљеност пословног и пореског биланса. Такође, методом апстракције и конкретизације настојаће акцентирати кључне елементе трансферних цијена и указати на који начин се они рефлектују на разматрану проблематику у циљу изналажења

адекватних рјешења.

У сврху доказивања постављених хипотеза емпиријско истраживање ће се спровести на територији Босне и Херцеговине. Примјеном статистичких метода кандидаткиња ће настојати анализирати перформансе изабраних привредних субјеката као посљедице утицаја различитог рачуноводственог и пореског амбијента у постојећим пореским јурисдикцијама у домену активности између повезаних правних лица, ради рангирања и утврђивања повезаности рачуноводствених и пореских прописа, са једне стране, и успјешности пословања тих привредних субјеката, с друге стране. Релевантне податке за предвиђено истраживање прикупиће путем адекватно структурираних упитника, полуструктурираних интервјуа и анализе одговарајућих података садржаних у финансијским извјештајима повезаних правних лица која послују на територији Босне и Херцеговине.

На основу сагледавања различитих рачуноводствених и пореских рјешења и њихове рефлексије на стабилност и развијеност посматраних економија, као и разматрањем резултата планираног емпиријског истраживања, али и истраживања различитих аутора, примјеном методе генерализације, намјера кандидаткиње је да у предложеној дисертацији укаже на могућа рјешења за унапређење локалног пореског амбијента како би се обезбједили повољнији услови за раст и развој домаћих, као и привлачење страних привредних субјеката.

2.8. Научни допринос истраживања

Очекивани научни допринос докторске дисертације огледа се у проширењу постојећих теоријских и практичних сазнања из третиране области на нашим просторима, кроз научно утемељено и стручно представљање трансферних цијена као рачуноводственог фактора, с једне стране, и пореског фактора, с друге стране.

Иако су се страни аутори бавили односном проблематиком, наглашавајући тежину и комплексност управљања и контролисања примјене политике трансферних цијена, када говоримо о ауторима домаћег говорног подручја ова тема није довољно актуелизована. У том свјетлу *оригиналност предложене тематике*, кроз сагледавање резултата предвиђеног емпиријског истраживања, али и презентовања и анализирања размишљања и закључака различитих аутора, огледа се у слиједећем: наглашавање озбиљности примјене политике трансферних цијена као детерминанте финансијског положаја повезаних правних лица, али и као детерминанте њиховог пореског положаја, затим указивање на постојеће и могуће облике манипулација у погледу обликовања наведених положаја, нарочито када говоримо о њиховој примјени на локалном подручју, и расвјетљавање главних проблема око неадекватног надзора над односном проблематиком, као и кључних препрека у њиховом превазилажењу.

Суштински допринос овог емпиријског истраживања и саме докторске дисертације у цјелини јесте што се до сада наведеној теми није приступало на овај начин. Наиме, овако конципирани рад представљаће *прво научно истраживање на локалном говорном подручју* које ће се бавити сагледавањем директног и индиректног утицаја политике трансферних цијена на пословни биланс, али и на порески биланс повезаних правних лица, уз истовремено анализирање њихове међусобне условљености. На основу тога, главни задатак кандидаткиње при изради ове дисертације ће бити, да путем разматрања резултата истраживања и њиховог поређења са открићима аутора другог говорног подручја, понуди *нове чињенице и емпиријска сазнања* о сложености питања трансферних цијена при утицају на имовинско-приносни положај привредних субјеката, као и при обликовању њихове пореске основице, што оставља далекосежне посљедица на економску, социјалну и пореску стабилност земље. Тиме ће овај рад моћи послужити као

основа за даља истраживања и расправе академске заједнице о овој растућој проблематици 21. вијека.

С обзиром на то да питање трансферних цијена у данашњим савременим условима пословања представља својеврстан изазов међународном рачуноводству и националним пореским законодавствима у погледу регулисања и евидентирања трансакционих односа између повезаних правних лица, те да односна тематика до сада није добила адекватно мјесто у расправама домаће академске заједнице нити детаљне и прецизне законске одредбе у локалном пореском праву, предложена тема докторске дисертације је по свом укупном концепту изузетно интересантна за истраживање.

Кандидаткиња мр Љиљана Танасић је у својој пријави убједљиво и детаљно образложила теоријски оквир истраживања, показала реалну утемељеност и оправданост планираног истраживања путем презентовања досадашњих резултата истраживања у тој области, дефинисања проблема, предмета, циљева и хипотеза истраживања, као и избора метода истраживања и пројектовања очекиваних резултата истраживања. Наиме, она је на врло систематичан начин предочила да планирано емпиријско истраживање у погледу расвјетљавања и презентовања различитих облика манипулација око примјене трансферних цијена од стране повезаних правних лица, са пореског и рачуноводственог аспекта, која послују на територији Босне и Херцеговине, као и одређена поређења са ситуацијама у сусједним и другим земљама, треба да осигура основу за стицање нових научних сазнања у тој области ради покретања даљих озбиљнијих расправа и дискусија о примјени политике трансферних цијена на локалном подручју, чиме је поткријепила практичну оправданост истраживања, а нарочито његов научни значај.

3. ОЦЈЕНА И ПРИЈЕДЛОГ

На основу увида у досадашњи рад кандидаткиње, приложену документацију, биографију и библиографију, Комисија је јединствена у оцјени да кандидаткиња мр Љиљана Танасић испуњава потребне услове за израду докторске дисертације и да је предложена тема прихватљива да се истражује као докторска дисертација.

Позитивну оцјену о подобности кандидата Комисија доноси на основу следећег:

- кандидаткиња мр Љиљана Танасић има звање магистра економских наука;
- кандидаткиња има објављене научне радове (након стицања звања магистра) из научне области у којој пријављује тему докторске дисертације;
- магистарски рад и други објављени радови, позитивно оцијењени од стране квалификованих рецензента, потврђују способност и квалификованост кандидаткиње за бављење научно-истраживачким радом;
- досадашњим радом као сарадник на факултету кандидаткиња је стекла значајно наставно-научно искуство;
- кандидаткиња посједује личне и професионалне склоности за даље усавршавање у научном раду.

Позитивну оцјену о прихватљивости предложене теме докторске дисертације под насловом "Трансферне цијене као детерминанта финансијског и пореског положаја

повезаних правних лица" Комисија доноси на основу следећег:

- предложена тема до сада није била предлагана нити обрађивана као докторска дисертација на Економском факултету Универзитета у Бањој Луци, а према информацијама доступним Комисији, ни на другим факултетима у Босни и Херцеговини и окружењу;
- тема дисертације је недовољно истражена и са теоријског и са практичног аспекта, нарочито када је ријеч о ауторима домаћег говорног подручја;
- актуелност теме огледа се у чињеници да она представља за домаћи пословни амбијент надолazeћи, неизбјежан проблем с обзиром на то да је политика трансферних цијена, са једне стране, својствена савременим условима пословања у погледу модификовања перформанси привредних субјекта / пореских обвезника, а са друге стране, још увијек недовољно регулисана локалним законским регулативама и процедурама;
- очекивани оригинални научни допринос ове докторске дисертације, у складу са намјером кандидаткиње, јесте да се предложи и дефинишу одређене методолошке смјернице за спречавање искривљавања слике имовинско-приносног положаја повезаних правних лица по основу примјене трансферних цијена, као и адекватан модел њиховог пореског надзора и контроле који одговара локалним условима пословања.

На основу претходне позитивне оцјене подобности кандидата и предложене теме докторске дисертације мр Љиљане Танасић,

Комисија предлаже

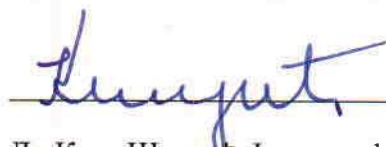
Наставно-научном вијећу Економског факултета и Сенату Универзитета у Бањој Луци да прихвати овај Извјештај и одобри мр Љиљани Танасић израду докторске дисертације под насловом "Трансферне цијене као детерминанта финансијског и пореског положаја повезаних правних лица".

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Душко Шњегота, ванредни професор

2. Др Новак Кондић, редовни професор

3. Др Ката Шкарић-Јовановић, редовни професор

